

ANUL MORȚII MARELUI BASARAB VOEVOD

DE

D. ONCIUL

Un grafit descoperit în interiorul Bisericii Domnești dela Curtea-de-Argeș, scris (probabil de un meșter ocupat la construirea bisericii) cu un instrument ascuțit în cărămida peretelui de miazănoapte din naos, înainte de zugrăvirea *a fresco* a bisericii, arată anul morții «marelui Basarab Voevod», ctitorul acestei biserici, la 6860 (1352).

Această mărturie modifică părerile emise până acum cu privire la durata domniei lui Basarab I, întemeietorul Principatului a toată Țara-Românească și al dinastiei Basarabilor.

Cea mai veche mărturie documentară asupra succesorului său «Nicolae Alexandru, fiul marelui Basarab Voevod», cum îl numește inscripțiunea de pe mormântul acestuia dela Câmpulung, se află într'un act papal din a. 1345 (Hurmuzaki-Densușianu, Docum. I, 697). Însă aci, el nu este arătat ca Domn, nici Voevod, ci numai ca *nobilis vir Alexander Bassarati* (Alexandru al lui Basarab), împreună cu alți nobili și voievozi (teritoriali), români.

Deasemenea în cronica contemporană a Ungariei, scrisă de Ioan de Küküllö, se zice despre Alexandru: «*quidam princeps seu baro potentissimus... Alexander vayvoda Transalpinus*», care pe timpul regelui Carol Robert se răsvrătise și a rămas în răsvrătire mai mult timp, a venit să se închine regelui Ludovic (care la 1342 a urmat în domnie tatălui său Carol Robert), în Ardeal, la 1343.

Această știre a fost luată până acum drept mărturie că la 1343 domnià Alexandru. Dar cronicarul îl prezintă ca fiind în luptă cu Carol Robert, contra căruia se răsvrătise. După documentele lui Carol Robert însuș, regele a avut războiu, la 1330, cu Basarab Voevod, tatăl și predecesorul lui Alexandru, iar acesta erà asociat la domnie de tatăl său. Motivul războiului erà, după documentele lui Carol Robert, niște «confinii» ale Regatului ungar (între cari Severinul), pe cari «Basarab și fiii săi» le dețineau într'u prejudiciu și derogarea coroanei ungurești. Deci fiii lui Basarab se prezintă aci ca asociați la domnie, cum și mai pe urmă sunt constatați fii de domni, mai ales fiul mai mare.

Așa fiind, răsvrătirea lui Alexandru contra lui Carol Robert, de care vorbește cronicarul unguresc, nu poate să aibă alt înțeles decât participarea lui la războiu, ca asociat la domnie al tatălui său Basarab. În aceeaș calitate de coregent, el a avut și întâlnirea din 1343 cu noul rege al Ungariei, restabilind atunci bune relațiuni cu Regatul. La 1345, când el e numit numai «*nobilis vir*», încă nu erà Domn, singur stăpânitor.

Primul document în care Alexandru este arătat ca Domn, e din a. 1355. (Docum. I, 2, 37). La această dată, regele Ludovic răsplătește serviciile episcopului de Oradea, aduse în diverse legațiuni la «*Alexander Bazarabi*» (Alexandru al lui Basarab), voevodul Transalpin (= al Țării-Românești), cu ocaziunea tratării păcii și concordiei cu regele.

Fig. 109. Vedere în interiorul Bisericii Domnești (cu grafitul, pe peretele din stânga).

Fig. 110. Icoana hramului bisericii cu portretul ctitorului (No. 166, pe planul fig. 285).

Deci Alexandru a început să domnească înainte de 1355 și după 1345, iar venirea lui la domnie a fost motivul soliilor trimise de regele unguresc către domnitorul român spre a trată pace și concordie.

Ultimul document în care Basarab se află numit, fără a fi arătat ca mort, este dela regele Ludovic, din a. 1351. (*Docum.* I, 2, 14). În două documente ulterioare ale aceluiaș rege (1354 și 1357), el se află în transumte (documente reproduse în alt document), dela Carol Robert (1335 și 1337). Deci la 1351 Basarab se prezintă ca fiind încă în viață.

Această precizare după documente concordă întocmai cu data morții lui Basarab, după grafitul descoperit la Curtea-de-Argeș¹⁾.

Acest grafit mai dovedește că primul ctitor al Bisericii Domnești a fost Basarab, cum am susținut în acest *Buletin*, 1916, și că la moartea lui biserica încă nu eră terminată, iar zugrăvirea ei nici măcar începută, grafitul fiind făcut în cărămida netencuită. Zidirea a fost terminată sub Nicolae Alexandru (1352—1364), întemeietorul mitropoliei de Argeș (1359), în a cărei domnie biserica, închinată hramului Sf. Nicolae, a și fost ne-

¹⁾ Pretinsul hrisov al lui «Io. Neculae Alexandru Voevod, feciorul bătrânului Io. Basarab Voevod, nepotul lui Negru Radul Voevod», din a. 6860 (=1352), prin care dăruiește mănăstirii Câmpulungului satul Bădeștii, citat mai întâiu într'un hrisov inexistent al lui Gavril Moghilă din 13 Noembrie 1618, cunoscut numai în traducere românească din condica Câmpulungului t. I, 1, 41 (Arhivele Statului), este falsificat. Cele mai vechi documente ale mănăstirii Câmpulungului, ce s'au păstrat, sunt dela 1552 încoace, iar cel dintâiu, privitor la moșia Bădeștii, e din 1644. În lungul interval dela 1352 până la 1644 nefiind nici un act de întărire a donațiunii lui Nicolae Alexandru, afară de cel al lui Gavril Moghilă din 1618, cunoscut numai din condica Câmpulungului, atât hrisovul unuia cât și al celuilalt, ale căror originale nu există, sunt mai mult ca suspecte. Cel al lui Nicolae Alexandru, cu genealogia Domnului până la moșul său «Negru Radul-Voevod», când în hrisoavele domnești mai vechi nu erau obișnuite asemenea genealogii, introduse în documente abia mai târ-

grișit sfințită. Zugrăvirea ei nu s'a terminat însă decât în domnia lui Radu (1374—1384), fiul și al doilea succesori al lui Alexandru, părere ce am exprimat ca ipoteză în articolele citate din acest *Buletin*, care Radu e înfățișat ca ctitor, atât în tradiție cât și în pictura bisericii. Ultimele descoperiri confirmă această părere.

Lui Radu, care a terminat marea bisericească și splendidă ei pictură, legenda i-a atribuit fundațiunea ei, cu atât mai mult cu cât în ea se află mormântul lui de ctitor, descoperit în zilele noastre, care, după toate indiciile, urmează să fie al lui Radu. Dela fundatorul celei mai însemnate biserici vechi a țării nu eră decât un pas la fundatorul Statului. Și acest pas eră cu atât mai natural, cu cât primul ctitor al ei, Basarab Voevod, Negru-Vodă al tradiției, eră fundatorul Statului și al Dinastiei. Fundațiunea lui bisericească fiind atribuită nepotului său Radu, a urmat dela sine ca acestuia să se atribuie, sub numele de Radu Negru, și fundațiunea Statului.

Această nouă lumină pentru lămurirea trecutului ne-a răsărit din mormântul ctitorului dela Curtea-de-Argeș, în legătură cu grafitul din 1352.

ziu, pe timpul luptelor dintre diferiții pretendenți la domnie, este în afară de îndoială fals. În adevăr, pentru moșia Bădeștii a fost un lung proces între mănăstire și moșnenii satului, care se continuă până la începutul secolului al XIX-lea. Deci pretinsul hrisov din 1352 nu poate fi socotit decât ca falsificat, făcut în interesul procesului. În hrisoavele ulterioare prin cari se întărește mănăstirii moșia Bădeștii (cel mai vechiu păstrat în original e din 1644, altele din 1665 și 1669), primul domnitor e numit «Necula Alexandru Voevod», carele este îngropat în sfânta mănăstire; iar genealogia de mai sus nu se mai găsește decât într'un hrisov de întărire al lui Ștefan Cantacuzino, din 20 Aprilie 1714. (Arhivele Statului, mănăstirea Câmpulungului). Faptul că pretinsul hrisov al lui Nicolae Alexandru are data 6860 (=1352), care concordă cu anul morții lui Basarab și începutul domniei lui Alexandru, este o probă că falsificatorul aveă cunoștință de această dată istorică ieșită acum iarăș la iveală prin grafitul descoperit.